

SCRISORI CĂTRE CEI DE-ACASĂ

OPERA LUI CIORAN

SCRIERI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Pe culmile disperării

ediția întâi – 1934 / prima ediție postbelică, Humanitas – 1990

Cartea amăgirilor

1936 / 1991

Schimbarea la față a României

1936 / ediție revăzută de autor – 1990

Lacrimi și sfinți

1937 / 1991

Amurgul gândurilor

1940 / 1991

Îndreptar pătimas

Humanitas – 1991

SCRIERI ÎN LIMBA FRANCEZĂ

Précis de décomposition *Tratat de descompunere*

Gallimard – 1949 Humanitas – 1992

Syllogismes de l'amertume – 1952 *Silogismele amărăciunii* – 1992

La Tentation d'exister – 1956 *Ispita de a exista* – 1992

Histoire et utopie – 1960 *Istorie și utopie* – 1992

La Chute dans le temps – 1964 *Căderea în timp* – 1994

Le Mauvais demiurge – 1969 *Demiurgul cel rău* – 1995

De l'inconvénient *Despre neajunsul*

d'être né – 1973 *de a te fi născut* – 1995

Écartèlement – 1979 *Sfirtecare* – 1995

Exercices d'admiration – 1986 *Exerciții de admirație* – 1993

Aveux et anathèmes – 1987 *Mărturisiri și anateme* – 1994

Mon Pays / Țara mea

Humanitas – 1996

PUBLICISTICĂ, CORESPONDENȚĂ, CONVORBIRI

Singurătate și destin

Humanitas – 1992

Convorbiri

Humanitas – 1993

Scrisori către cei de-acasă

Humanitas – 1995

CIORAN

Scrisori
căt̃re cei de-acasă

Stabilirea și transcrierea textelor de
GABRIEL LIICEANU și THEODOR ENESCU

Traduceri din franceză de
TANIA RADU

Ediție, note și indici de
DAN C. MIHĂILESCU

HUMANITAS

BUCUREȘTI

Coperta
IOANA DRAGOMIRESCU MARDARE

ISBN 978-973-50-2640-0

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a României

© HUMANITAS, 1995, 2004, 2010

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi Cartea prin poștă: tel./fax 021/311 23 30

C.P.C.E. – CP 14, București

e-mail: cpp@humanitas.ro

www.libhumanitas.ro

Nota editorului

Fără a fi, din varii motive lesne de înțeles, exhaustivă, ediția de față cuprinde cele mai reprezentative eșantioane de „personalitate epistolară”, dacă se poate spune astfel, ale autorului *Căderii în timp*. Ele sînt interesante deopotrivă din unghiul intimității familiale, ca și sub raport biografic, moral, filozofic, sentimental și istorico-literar.

De bună seamă că E. M. Cioran, mare iubitor de corespondență cum se arată a fi (v. și textul așezat în chip de prefață) a întreținut — fie de-a lungul anilor de studenție, fie în epoca Sibiu sau Brașov, fie, desigur, după stabilirea definitivă la Paris — relații epistolare cu o serie mult mai largă de nume decît cele cuprinse în cartea de acum. În esență însă, este greu de crezut că scrisorile trimise altor destinatari ar fi putut adăuga vreun element insolit sau decisiv. Cioran este *prezent* aici din 1931 pînă în 1990, iar scrisorile adresate fratelui său Aurel Cioran se constituie practic într-un fel de „jurnal” ce acoperă aproape integral patruzeci de ani din viața scriitorului.

Pe de altă parte, există, presupunem, și o corespondență considerabilă cu alte personalități din exilul românesc (pe noi interesîndu-ne exclusiv scrisorile „cătreci de-acasă” — în sensul larg — rude, prieteni, vechi cunoștințe) ca și una cu tentă semi-oficială (cu editori, traducători ai operei sale, ziaristi, oficialități de tot felul ș.a.). Însă, pe lîngă faptul că o colectare exhaustivă ar fi fost imposibilă practic, nimic din personalitatea autorului nu poate fi mai *esențial* etalat în afara scrisorilor către Aurel Cioran, ori sensibil modificat față de mărturisirile făcute aici lui Jeni și Arșavir Acterian, lui Mircea Eliade, N. Tatu sau Constantin Noica. Dacă se poate imagina

un Cioran mai transparent decît cel din propria-i operă, acela se află integral și pe deplin elocvent în acest volum.

În ce ne privește, am dorit o ediție cît mai *accesibilă*, ca o necesară paranteză la reeditarea operei autorului, începută de Editura Humanitas și ajunsă în prezent la final.

Am despovărat deci textele de clasică operațiune de descriere care face, pe bună dreptate, deliciul istoricilor literari, dar este inutilă pentru marele public: tipul hîrtiei, al grafiei, culoarea cernelii, formatul paginii, al plicului, specificarea adreselor expeditorului și destinatarului, menționarea datei de pe ștampila poștei, precum și indicarea surselor documentare (de genul: S. nr..., Fond B.A.R. Secția Msse., cota... etc.), după cum am eliminat excesele referențiale sau interpretative ale „aparaturii critic”.

Bineînțeles că am rezistat cu greu ispitei de a glosa pe marginea acestor scrisori, corelînd una sau alta din afirmațiile autorului cu idei, capitole, pagini și axiome ale operei. Am considerat că un indice tematic cuprinzător este mai eficient.

Cele mai multe texte provin din arhiva familiei, editorii mulțumind și pe această cale domnului Aurel Cioran, cel care este de altfel „personajul principal” în „piesa epistolară” de aici. Altele (lotul Acterian) au fost transcrise din fondurile Bibliotecii Academiei și ale Bibliotecii Naționale (fosta B.C.S.). Mircea Handoca ne-a pus la dispoziție dactilogramele unor scrisori către Mircea Eliade (publicate între timp în ediția sa, *Mircea Eliade și corespondenții săi*, vol. I, A-E, Editura Minerva 1993, pp. 187-197), iar Sânziana Pop ne-a oferit spre transcriere originalele scrisorilor către Petru Manoliu. În fine, cele către Wolf Aichelburg, N. Tatu, Gabriel Liiceanu au fost oferite de destinatarii înșiși.

În redactarea notelor am căutat să realizăm un anume echilibru, ferindu-ne în egală măsură de a-i jigni pe cunoscătorii cu informații superflue, dar și de a-i văduvi pe cei încă nefamiliarizați cu ansamblul operei și biografiei lui E. M. Cioran de o serie de date necesare.

Astfel, ni s-au părut aberante notele de genul: „Kant, Immanuel, filozof german, născut...” ori: „Dostoievski, scriitor rus...” etc., după cum ni s-au părut, repetăm, parazitare (pentru *acest tip* de ediție) notele de genul: „peste ani, Cioran va renunța la acest punct de vedere, conf. vol...” sau cele precum: „vezi confirmarea acestei poziții în textul... cuprins în vol...”

De asemenea, am considerat ca neavenite fișele biobibliografice la nume precum C. Noica, Nae Ionescu, Mircea Eliade, M. Sebastian, Emil Botta ș.a., după cum am considerat utile pentru marele public prezentările, fie și succinte, ale unor Haig, Jeni și Arșavir Acterian, Bucur Țincu ș.a.

Notele sînt date la sfîrșitul volumului și numerotate continuu.

În organizarea materialului am acordat înțietate, din motive lesne de înțeles, corespondenței cu părinții și cu Aurel Cioran, ceilalți destinatari fiind ordonați alfabetic.

În cuprinsul fiecărei secțiuni am urmat, firește, criteriul cronologic. Dacă am optat pentru gruparea textelor după destinatari și nu strict cronologic, în schimb cititorul interesat să urmărească succesiunea în timp a scrierilor sau reflectarea în corespondență a unui an anume poate utiliza indicele cronologic din finalul volumului.

La începutul fiecărui lot epistolar s-a menționat la note dacă acesta a fost redactat parțial (sau integral) în limba română și parțial (sau integral) în limba franceză.

Atunci cînd — ceea ce se întîmplă foarte des — apar în originalul francez cuvinte sau sintagme, ori chiar fraze scrise în românește, ele sînt subliniate (renunțîndu-se la ghilimelele existente uneori în original) și marcate cu o steluță (*) pentru a evita obositoarea repetare a formulei: „în românește în original“.

În reproducerea scrisorilor redactate în limba română, majoritatea din anii '30-'40, am actualizat tacit ortografia, păstrînd doar unele particularități. De ex. *dece, s'ar, voiu, mîndrie, înșeală au devenit de ce, s-ar, voi, mîndrie, înșală*, în vreme ce *mamii/tatii, subt, nicăiri* ori *sunt* au fost ortografiate ca atare. În traduceri, s-a folosit ortografia actuală. Peste tot, cuvintele în limbi străine, sau titlurile (de cărți, periodice etc.) au fost redactate în cursive.

Din dorința de a realiza o ediție cît mai „maniabilă“, am exagerat poate capitolul „indici“, adăugînd celui, normal, de nume proprii încă trei: unul tematic (unde am ținut seama de „fondul principal de idei“ al lui Cioran), unul de localități citate, precum și un indice cronologic al corespondenței.

În cuprinsul indicilor referința se face întotdeauna la numărul scrisorii.

O mențiune în ce privește indicele de locuri: el nu cuprinde toate aparițiile în texte ale unor orașe precum Paris, București, Dieppe etc., ci reține numai acele contexte în care o țară sau un oraș vizează anumite semnificații culturale, sentimentale, istorice sau de „geografie cultural-umană”. Din rațiuni evidente, *România* (*român, românesc* etc.) *figurează la indicele tematic*. Considerațiile despre specificul Parisului se regăsesc însă în indicele de locuri.

Toate referințele făcute de autor în corespondență la cărțile proprii au fost grupate la sfârșitul indicelui tematic, cărțile fiind dispuse în ordinea cronologică a apariției.

Porțiunile indescifrabile au fost marcate cu <...>

În fine, încă două mențiuni: pe soția scriitorului, Simone Boué, care semnează adesea lângă Cioran, nu am mai trecut-o la indicele de nume. Totodată, numele care figurează în cuprinsul notelor nu apar în indici.

Manie epistolară

Avînd șansa de-a nu fi practicat vreodată o meserie și nici de-a fi lucrat la cărți serioase, am avut de-a lungul anilor enorm de mult timp: o favoare rezervată, în principiu, cerșetorilor și femeilor. Cerșetori sînt tot mai mulți, însă ei nu-și dau osteneala să scrie; cît despre femei, în zilele noastre ele se duc la serviciu, la birou — infern idiotizant. Scrisoarea este astfel amenințată ca *gen*, dat fiind că femeile excelau în corespondență. O Madame du Deffand — dacă nu cea mai mare, cu siguranță cea mai *profundă* autoare de epistole — nu mai e de imaginat astăzi. Oarbă și insomniacă, ea îi dicta secretarului, tîrziu în noapte, misivele ai căror principali destinatari au fost Voltaire și Walpole. Niciodată nu s-a spus ceva mai profund despre cea mai devastatoare experiență cu putință: cea a plictisului, privilegiu exclusiv al celor ce au la dispoziție *tot* timpul. A te plictisi e ceva cu mult mai torturant decît a suferi — fie și în străfundurile unei mine; plictisul înseamnă să înregistrezi nimicul fiecărei clipe avînd certitudinea că următoarea va fi încă și mai goală.

Conversație cu un absent, scrisoarea este un eveniment major al singurătății. Adevărul despre un autor e de căutat mai degrabă în corespondența decît în opera sa. Cel mai adesea opera este o mască. În cărțile sale Nietzsche joacă un rol, se erijează în judecător sau profet, își atacă prietenii și dușmanii și se plasează — orgolios — în centrul viitorului. În schimb, în scrisori, *se plînge*, e nenorocit, abandonat, bolnav, amărît, e tocmai contrariul a ceea ce se vede în necruțătoarele sale verdictive și imprecații, adevărată însumare de diatribe.

Mi-e cu neputință să recitesc romanele lui Flaubert; în schimb, scrisorile lui sînt totdeauna vii. Nu același lucru se poate spune — tragică excepție! — despre scrisorile lui Proust, exaspe-

rante la maximum, insuportabil de pline de complimente, scrise de un monden ce voia cu orice preț să-și ascundă viața. N-am fost niciodată ispitit să recitesc vreuna, în vreme ce ultimele două volume din *A la Recherche du temps perdu, le Temps retrouvé* — care sînt tot ce s-a scris mai subtil și mai tulburător despre umilința de-a îmbătrîni — le-am citit și recitit cu o lăcomie aproape convulsivă.

Dar să părăsim marile exemple. În acest domeniu în care indiscreția e regula, fiecare își are propria-i experiență, astfel încît e just să vorbească despre sine fără a cădea fatalmente în păcatul orgoliului. Avînd, cum am spus, avantajul de-a fi un leneș, am scris un număr considerabil de scrisori. Cele mai multe s-au pierdut, mai ales cele din tinerețe. Dacă îmi pare rău după ele asta nu-i din cauză că ar fi avut cea mai mică valoare obiectivă, ci fiindcă numai prin ele m-aș putea regăsi așa cum eram la sosirea în Franța, la 26 de ani. Lipsit fiind de acest unic mijloc de reconstituire a personajului, nu păstrez despre acesta decît o imagine abstractă. Locuiam într-un oraș de provincie, de unde-i scriam unei prietene din București, actriță și... metafiziciană, lungi scrisori despre condiția mea de nebun fără nebunie — starea tipică a celui devastat de insomnie. Ei bine, acum cîțiva ani mi-a spus că — pradă unei frici prea puțin metafizice — a aruncat în foc toate elucubrațiile mele epistolare. Astfel avea să dispară singurul document capital despre anii mei de infern. Cele cinci cărți pe care le-am scris în românește în acei ani îmi sînt mai mult sau mai puțin străine și mi se par deopotrivă vii și ilizibile. În fond, cărțile sînt accidente; scrisorile — evenimente: de aici și suveranitatea lor.

Mai mult decît cele scrise de noi, scrisorile primite sînt cele care contează. În 1949, după ce publicasem *Précis de décomposition*, prima mea carte în franceză, am primit în mansarda mea dintr-un hotel al Cartierului Latin, scrisoarea exaltată pînă la delir a unei necunoscute, care m-a făcut imediat să exclam: „E inutil să mai scrii după ce ai citit așa ceva. Cariera ta e terminată.“ A fost un sentiment de apogeu și de sfîrșit. Febril, cu inima bătînd puternic, am ieșit repede în stradă, incapabil să rămîn multă vreme singur. Existența mea de etern student căpătase dintr-o dată un sens. Autoarea acelei epistole, o tînără din provincie pe care aveam s-o întîlnesc mai tîrziu o singură dată,

mi-a oferit cu acea ocazie atâtea detalii nemaipomenite despre viața ei, încît nu-mi este îngăduit să le dau la iveală.

Schimbul epistolar îi dă leneșului iluzia activității. Nimic nu-l flatează mai mult decît să ducă în fiecare zi o scrisoare la poștă. Multă vreme am purtat o corespondență *fără obiect* cu tot felul de detracți. Dar mai ales cu femeile — dezechilibrate sau nu — corespondența are ceva incitant — fiindcă nu știi niciodată la ce duce. Mai bine de un an am primit cu regularitate misivele pline de elogii formidabile ale unei doamne, niște elogii ditirambice care mă făceau să pălesc de rușine. N-o cunoșteam și n-aveam nici un chef s-o cunosc. Într-o după-amiază, pradă unui acut acces de lehamite, am simțit brusc nevoia de minciuni agreabile, întăritoare, susceptibile să mă smulgă din capcana argumentelor insidioase și persuasive ale disprețului de sine. Așa încît i-am telefonat doamnei cu pricina. Prima surpriză: o voce învăluitoare, irezistibilă. I-am spus că mi-ar face mare plăcere să vorbim puțin. Peste o oră era la ușa mea. Văzînd-o, am izbucnit în rîs; un rîs care nu părea s-o jeneze deloc. Era bătrîna, scundă, chircită, aproape o pitică, îmbrăcată bizar și — culmea — purtînd ochelari negri. Am poftit-o înăuntru și am lăsat-o să vorbească. Vreme de *patru* ceasuri, stînd în picioare, mi-a povestit toată viața ei, cu gesturi puternice și detalii șocante (nu a omis nimic, nici măcar noaptea nunții) cu un talent extraordinar și un limbaj cînd crud, cînd rafinat — lucruri care m-au făcut să trec de la înduioșare la consternare și de la dezgust la complicitate. Ce păcat că sînt singurul spectator căruia i-a fost dat să savureze toate aceste nimicuri și orori! îmi spuneam întruna. Inutil să mai spun că am rămas mut toată seara. Cărui fapt îi datoram prilejul de-a fi părtaș la acea performanță neobișnuită? Curiozității mele morbide față de oameni, maniei mele de-a scrie și de-a răspunde la scrisori. Acuma nu mai pot conta pe această manie: m-a părăsit, iar absența ei m-a făcut să înțeleg — mult mai mult decît orice alte simptome — că trebuie să mă mulțumesc de-acum înainte cu rolul rușinos de supraviețuitor.

E. M. CIORAN

Paris, 1984

(*Nouvelle Revue Française*, nr. 489/octombrie 1993)

I

Către părinți¹

(S. 1-38)

1

Berlin, [fără dată]

Iubiți părinți²,

Scrisoarea ultimă a fost pentru mine o nemaipomenită surpriză. Că Rita³ a devenit credincios, aceasta e foarte bine; dar ca să studieze teologia e o imposibilitate. Și iată de ce: criza lui o îndură fiecăruia om care își pune serios problema. El se înșală dacă crede că nu e trecătoare. Un om care pînă la 20 de ani n-a fost deloc credincios se înșală dacă, odată convertit, crede într-o durată nesfîrșită a credinței lui. Dacă Rita va face acum teologie, în momentul cînd o va termina, sunt absolut sigur că nu va mai crede. Își face groaznice iluzii cînd crede că va face ceva cu teologia; nu va putea realiza nimic cu ea. Preot? Nu e bun și nu-i va plăcea. Profesor de teologie? Nu va ajunge, iar dacă va ajunge se va plictisi de ea.

Există momente cînd fiecare om ar pleca în mînaștire. Dacă ar lua imediat hotărîrea, ar regreta imediat, odată intrat. — Rita uită că și teologia este o meserie ca oricare alta, o meserie, iar nu o misiune. Rita, încă o dată, nu face de teologie. În mai puțin de un an s-ar dezgusta de moarte. A crede în D-zeu este una și a face teologie e alta.

Sunt de părere să termine neapărat dreptul, fiindcă de va părăsi dreptul pentru teologie nu va face nici una din ele. Scrieți-i să termine licența în drept și-o să facă apoi teologia; pînă atunci va uita criza religioasă. Fiecare om crede în D-zeu, ca și cum el l-ar fi descoperit pentru întîia oară. Cu timpul regretă actele făcute într-o criză disperată.

Pe Rita îl cunosc foarte bine; este un temperament sceptic, reflexiv și lucid. Astfel de temperamente, cînd vin în contact cu religia, pun deodată totul în termeni absoluți, ca după scurt timp să-și revină. Dacă aș fi convins că religiozitatea e dura-

bilă în cazul lui Relu, aş fi de părere să studieze teologia. Şi chiar atunci, unde stă scris ca cineva convins de adevărurile religiei să studieze neapărat teologia? Ce-ar fi dacă fiecare om care crede în D-zeu s-ar dedica teologiei? Şi eu am trecut prin crize exact ca Relu. Ce era acum de mine, dacă aş fi studiat teologia? Ar fi trebuit s-o părăsesc pentru a fi un om pierdut astăzi, sau dacă nu, să rămân o viaţă întreagă nesincer.

Eu mă simt destul de bine. Păcat numai că acest început de semestru mă obligă la noi taxe, rămânând astfel într-un oarecare impas financiar.

Vă sărut cu drag, Miluţ

2

Paris, 10 august 1944

Iubiţii mei,

Azi m-am întors de la ţară. Probabil că o să rămân la Paris, orice s-ar întâmpla. M-am îngrăşat şi m-am refăcut complet. Am mâncat de toate, ca înainte de război. Am stat acolo trei luni. Mă bucur că sunteţi cu toţii bine. Dacă Relu ar putea veni la Sibiu, ar fi ceva. Săracul Nuţu⁴ n-a avut mult noroc. E totuşi bine c-a putut scăpa măcar aşa. Numai de nu s-ar descuraja. Cred că acum se află în afară de orice complicaţie. — Bursa nu mi-a sosit încă pe cele şase luni din urmă. Probabil că nu va mai veni. Oricum ar fi, eu am totuşi rezerve şi o să mă descurc încă multă vreme. Cine ştie, poate viitorul nu e aşa de negru pe cât mi se pare.

Salutări Unchiului⁵ şi Milichii⁶. Vă sărut cu mult drag, Miluţ

Am primit o scrisoare de la Gica⁷. Săraca, cât se agită!

3

Paris, 20 aprilie 1945

Iubiţi părinţi,

Din luna august 1944 n-am primit nici o veste de la D-voastră <...> <...> Nuţu, Gica şi Ţucu⁸. Am citit în gazete că au fost lupte la Ineu. Am fost şi sunt încă neliniştit. Nu ştiu dacă pînă acum aţi primit vreo veste de la mine, deşi eu am cercat să vă parvină. Eu sunt bine; lucrez mult şi mă descurc. În nici un caz să nu aveţi grijă de mine sau să vă faceţi gînduri. Am tri-

mis o scrisoare mai demult Prof. Marinescu, în care îi solicitam trimiterea și prelungirea. Ar trebui să-i scrieți și să-l întrebați dacă e posibil. Oricum ar fi, eu am încă mijloace de a trăi aici. Știu însă că trebuie să fiți foarte neliniștiți de situația mea materială. Vă repet însă: n-aveți nici o teamă. — Mi-e dor să vă revăd pe toți și aștept nerăbdător știri.

Vă sărut pe toți cu drag, Miluț

4

Paris, 15 febr. 1946

Iubiții mei,

Am primit azi scrisoare de la D-voastră, din 24 Ianuarie 1946. Mult am fost surprins când am văzut că n-ați primit nimic de la mine. V-am scris în repetate rânduri: în Martie 1944, printr-un diplomat francez, apoi prin poștă (deși bănuiam că n-o să ajungă) și în fine la începutul lui Octombrie 1945, printr-un diplomat român care s-a întors între timp fără să-mi aducă nici un răspuns. Eu am fost tot timpul nespus de îngrijat: nu știam unde e Relu, citisem apoi că au fost lupte la Ineu. Promisem acum două luni zece mii de franci, pe care crezusem că i-ați trimis acum, ceea ce m-a mai liniștit. Mai târziu am aflat că au fost blocați și că era deci suma expediată în August 1944. — M-am bucurat nespus că sunteți bine cu toții. De Nuțu știam din ultimele scrisori, nu bănuiam însă că accidentul lui a putut duce la anchiloză. Cum el are o natură tare, cred că suportă cu resemnare această nenorocire.

Eu m-am descurcat bine tot timpul. Am avut rezerve ca să trăiesc și mai am încă. În plus, prieteni bogați mi-au venit în ajutor. Am primit de asemenea de curînd treizeci de mii de franci, bursa pe șase luni, Mai-Nov. 1944. Nu știu dacă ea va putea fi prelungită. Nu cunoașteți pe nimeni la Ministerul Educației? Mă îndoiesc că Prof. Marinescu m-ar propune din proprie inițiativă pentru mai departe. Oricum ar fi, eu am aici modalități de trai. Cîtă vreme voi mai rămîne în Paris? Nu pot să fac nici un fel de precizare, deoarece sunt pe cale să termin o carte în franțuzește⁹, pe care aș vrea s-o public: lipsește însă hîrtia și alte multe.

Viața aici e normală și liniștită, dar scumpă. Eu m-am mutat de la vechiul hotel, fiindcă mi-era frică de iarnă și de frig.

Cuprins

Nota editorului	5
Manie epistolară	9
I. Către părinți (S. 1–38)	13
II. Către Aurel Cioran (S. 39–422)	42
III. Către Arșavir Acterian (S. 423–478)	204
IV. Către Jeni Acterian (S. 479–484)	243
V. Către Wolf Aichelburg (S. 485–547)	250
VI. Către Mircea Eliade (S. 548–565)	281
VII. Către Gabriel Liiceanu (S. 566–583)	293
VIII. Către Petru Manoliu (S. 584–587)	304
IX. Către Constantin Noica (S. 588–619)	308
X. Către N. Tatu (S. 620–623)	327
XI. Către Bucur Țincu (S. 624–635)	330
XII. Către Mircea Vulcănescu (S. 636)	339
XIII. Către Mircea Zaprațan (S. 637)	340
Note	341
Indice cronologic	362
Indice de nume proprii	363
Indice de locuri	369
Indice tematic	372
Referiri la cărțile proprii	374